

Світлана Пушняк

Науковий керівник – канд. іст. наук Богданова Т. Є.,

Чорноморський державний університет ім. Петра Могили

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА У РОСІЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ (ЦЕНТРАЛЬНА АЗІЯ, КАСПІЙСЬКИЙ РЕГІОН)

На сьогоднішній день російсько-американське співробітництво в галузі енергетичної безпеки стало одним з ключових елементів двосторонніх зв'язків між РФ та США. Метою статті є аналіз енергетичної безпеки в російсько-американських відносинах у Центрально-Азійському та Каспійському регіонах.

Today, the Russian-American cooperation in the field of energy security became one of key elements of bilateral relations between the Russian Federation and the United States of America. The purpose of this article is to analyze U.S.-Russia relations in the field of energy security in Central Asia and Caspian region.

На сьогоднішній день російсько-американское сотрудничество в области энергетической безопасности стало одним из ключевых элементов двусторонних связей между РФ и США. Целью статьи является анализ энергетической безопасности в российско-американских отношениях в Центрально-Азийском и Каспийском регионах.

На сучасному етапі США прагне розширювати взаємодію з країнами Центральної Азії. Успішно здійснена президентом Обамою та держсекретарем Клінтон політика “перезавантаження” відносин з Росією створила політичний простір, що дозволяє більш ґрунтовно брати участь у справах регіону. У квітні 2010 року США і Росія тісно співпрацювали, реагуючи на політичну та гуманітарну кризу в Киргизстані, яка спонукала виступити з безпрецедентною спільною заявою президента Обама і президента Медведева. Щоб використати можливість налагодити більш глибокий і широкий діалог з кожною з країн Центральної Азії, США заснували у 2010 році щорічні двосторонні консультації [7].

© Світлана Пушняк, 2013

Сполучені Штати застосовують різні методи для того, щоб відстояти свої інтереси в Центральній Азії. Регіон, який включає в себе п'ять пострадянських держав – Казахстан, Киргизстан, Таджикистан, Туркменія і Узбекистан, а також Афганістан і Каспійський басейн – відіграє важливу роль в американській глобальній стратегії в силу його близькості до Росії, Китаю, Індії, Пакистану, Ірану та інших ключових регіональних гравців. Особливу важливість представляють етноконфесійний склад регіону і багаті запаси нафти, газу, вугілля та урану [3].

Серйозною проблемою для США залишається географічна замкненість Центральної Азії, коли для транспортування сировини на західні ринки доводиться використовувати трубопровідну систему Росії. Вирішення проблеми Вашингтон бачить в прокладанні трубопроводів по дну Каспію на Кавказ в обхід російської території. Проте цьому протидіють позиції Москви, Пекіну і Тегерану, що апелюють до нерегульованого статусу Каспійського моря, а також конкуренція кавказьких і центральноазіатських постачальників вуглеводнів між собою [6].

Додаткові мотиви в економічну політику США внесла адміністрація Барака Обами, влітку 2011 року оприлюднила концепцію Нового Шовкового шляху. Концепція передбачає створення інфраструктури, що зв'язує Центральну і Південну Азію через Афганістан і лібералізацію торгівлі між ними. Хоча в рамках Нового Шовкового шляху Сполучені Штати добилися успіхів в просуванні ряду локальних проектів (будівництво кількох автодоріг, мостів, електричних ліній і залізничної гілки на Мазарі – Шаріф між ІРА і суміжними республіками), перспективи масштабних проектів, таких як газопровід ТАРІ і ЛЕП CASA-1000, поки виглядають туманними.

Вашингтон залишається найбільш затятим прихильником ідеї поставок газу в Європу з Центральної Азії, і, в першу чергу, з Азербайджану в обхід Росії. Саме цей фактор вважається ключовим у забезпеченні європейської енергобезпеки і зниженні енергетичної залежності Європи від Росії [6].

В даний час Росія виступає головним транспортером будь-якого виду продукції з Центральної Азії (і, насамперед, вуглеводнів) в західному напрямку. Газпром є монополістом в області імпорту і транспортування газу в Європу з Туркменії, Узбекистану і Казахстану. Нафта доставляється в реверсному режимі від Бродів до Одеси. Основна частина казахської нафти транспортується через КТК і Атирау – Самара. Таким чином, позиції Росії в регіоні в галузі видобутку і транспортування газу і нафти на сьогоднішній день досить міцні.

Головне завдання РФ в області енергетики – сприяти розширенню транзитного потенціалу та підвищувати конкурентоздатність вітчизняних проектів з економічної та правової точок зору [2].

Однак регіон Центральної Азії дуже важливий з геополітичної та гео економічної точок зору. Росія контролює більшість нафтових експортних маршрутів з Центральної Азії та Каспійського басейну. Однак колишні і нинішні зусилля основних західних нафтових компаній (варто згадати трубопровід Баку-Тбілісі-Джейхан, так само як сьогоднішні заплановані інвестиції Індії і Китаю в центрально-азійський нафтовий сектор) призвели до того, що з'явилось безліч варіантів неросійських експортних маршрутів і багатий вибір клієнтів. Ці події можуть допомогти порушити російську монополію на транзит енергоносіїв, але вони також сприяють вторгненню в регіон і посиленню боротьби інших економічних систем, що зазнають енергетичний голод.

Ключовим моментом в американській національній безпеці, що викликає тривогу, є диверсифікація джерел енергії, а також Каспійський регіон – важливе альтернативне джерело викопного палива [3].

Одним з головних пріоритетів американської зовнішньої політики визнано будівництво в Каспійському регіоні розгалуженої мережі трубопроводів для забезпечення експорту енергоресурсів. США виступають за те, щоб більшість експортних маршрутів транспортування каспійської нафти і газу пролягали в обхід Росії – через території закавказьких республік (Азейбарджан і Грузію), а також Україну.

Ще в роки президентства Дж. Буша мол. політика Вашингтону в Каспійському регіоні відповідала ключовим положенням Стратегії національної безпеки (2006). Однак з приходом Б.Обами у 2009 році така політика була скоригована, що пояснюється визнанням Вашингтоном важливості співробітництва з Москвою для досягнення необхідних задач, які стоять перед Вашингтоном.

Однією з форм співпраці на Каспії стає охорона стратегічно важливого для Заходу нафтопроводу Баку-Тбілісі-Джейхан. Для його охорони, як і для інших каспійських трубопроводів, Європейське командування США створило спеціальне оперативне з'єднання "Каспійський вартовий", основу якого становлять американські мобільні сили і підрозділи армій країн-учасниць енергетичних проектів [1].

Участь Сполучених Штатів у реалізації проектів з видобутку і транспортування газу та нафти з басейну Каспійського моря є важливою, оскільки цей регіон становить особливий інтерес для

національної безпеки США. Військова база збройних сил США в Киргизстані покликана, серед іншого, забезпечувати належні умови безпеки для роботи американських компаній у басейні Каспійського моря. Сполучені Штати, реалізуючи енергетичні проекти у басейні Каспійського моря, зосереджуються також на важливих питаннях щодо делімітації морських кордонів, реалізації гуманітарних проєктів, покликаних утверджувати демократичні процеси у даному регіоні, а також прагнуть до створення передумов, необхідних для реалізації альтернативних енергетичних проєктів.

Ключовим аспектом для американської зовнішньої політики у даному регіоні є будівництво ефективних та надійних шляхів транспортування каспійської нафти до зарубіжних споживачів.

Сполучені Штати зацікавлені у реалізації проєктів з транспортування енергоносіїв з регіону Каспійського моря до європейського ринку в обхід території Росії [5].

Проблема експорту каспійських енергоресурсів придбала новий ракурс. Причиною стала активізація на початку 2013 року боротьби навколо проєкту газопроводу ТАПІ (Туркменістан-Афганістан-Пакистан-Індія). Зі своєї сторони США поки не має наміру брати участь у проєкті ТАПІ, але готовий надати йому політичну підтримку.

Така позиція допомагає американцям зміцнити свої позиції в регіоні незалежно від перспектив реалізації ТАПІ. По-перше, Сполучені Штати знову демонструють підтримку проєктам диверсифікації експорту каспійських енергоносіїв. По-друге, американці підсилюють тиск між “Газпромом” і країнами Центральної Азії. По-третє, Білий дім підсилює партнерство з Індією, демонструючи підтримку її енергетичних інтересів. По-четверте, адміністрація Барака Обами створює напруженість у Китаї. Вашингтон створює відчуття, що каспійські енергоресурси можуть піти не на схід, а на південь – в бік Індійського океану. Це посилює регіональне суперництво Індії і КНР [4].

На додаток до проєкту ТАПІ, США співпрацюють зі Світовим банком з ініціативи, мета якої – скористатися порівняно низькою собівартістю виробленої в Центральній Азії гідроелектроенергії для задоволення гострого попиту на енергоносії в Південній Азії [7].

Сполученим Штатам необхідно проводити в Центральній Азії політику, яка дозволить їм збільшувати кількість варіантів поставок енергоносіїв, розмішувати їх військові сили у безпосередній близькості до районів, де існує реальна загроза їх інтересам, створювати умови для довгострокового і глибокого впливу на просування

демократичних цінностей вільного ринку в політично і економічно нерозвинених областях.

Отже, відносини у сфері енергетичної безпеки в Каспійському регіоні обумовлені конкуренцією за доступ до енергетичних ресурсів регіону між США і Росією. Основна мета Росії – зберегти свою монополію на транзит нафти і природного газу з Каспійського регіону та Центральної Азії в Європу. Сполучені Штати прагнуть забезпечити суверенітет держав на Кавказі і в Центральній Азії, з цих причин, західні держави прагнуть будувати нові трубопроводи енергії з регіону в обхід Росії.

Список використаної літератури:

1. Гегелашвили Н.В. Каспийский регион в контексте российско-американских отношений [Текст] / Н. В. Гегелашвили // США. Канада: экономика, политика, культура. – 2009. – № 12. – С. 38-39.

2. Дорофеев С. Интересы России и США в Центральной Азии: Перспективы возможного сотрудничества [Текст] / С. Дорофеев // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 2. – С. 95-97.

3. Зеркалов Д.В. Энергетическая безопасность. Монография. [Электронный ресурс] / Д.В. Зеркалов. – К. : Основа, 2012. – С. 628-633. – Режим доступа: <http://www.zerkalov.org/files/eb-m.610-911.pdf>. – Название с экрана

4. Каспийская стратегия Обамы [Электронный ресурс] // Независимая газета. – 2013. – 04 марта. – Режим доступа: <http://www.ng.ru/forum/forum3/topic15096/>. – Название с экрана

5. Каспій як зброя проти російського енергетичного домінування [Електронний ресурс] // Geostrategy. – 2012. – 12 червня. – Режим доступу: <http://geostrategy.ua/node/14>. – Назва з екрана

6. Попов Д. Новый Шелковый Путь [Электронный ресурс] / Д. Попов // Turkish Forum. – 2013. – 06 февраля. – Режим доступа: <http://www.turkishnews.com/ru/content/2013/02/06/Новый-Шелковый-Путь/>. – Название с экрана

7. Приоритеты администрации Обамы в Южной и Центральной Азии [Электронный ресурс] / IIP DIGITAL – 2011. – 21 января. – Режим доступа: <http://iipdigital.usembassy.gov/st/russian/article/2011/01/20110121100122x3.293353e-02.html#axzz2MmoCrixL>. – Название с экрана